

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет бізнесу і права
Кафедра готельно-ресторанного та туристичного бізнесу

**СТАЛИЙ ТУРИЗМ ЯК ЧИННИК ВІДБУДОВИ ТУРИСТИЧНОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: здобувач IV курсу, 461 групи
Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)
Спеціальність: J3 Туризм та рекреація
Освітньо-професійна програма: Туризм
Кривошей Станіслав Сергійович

Керівник: д.пед н., проф. Бурак В.Г.

Рецензент: Данів О. А., директор

ТОВ «Новелтревел»

ЗМІСТ

ВСТУП.....	
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи сталого туризму та відбудови туристичної інфраструктури.....	
1.1. Поняття сталого туризму та його принципи.....	
1.2. Вплив війни на туристичну інфраструктуру України.....	
1.3. Міжнародний досвід відбудови туристичної інфраструктури в постконфліктних країнах.....	
РОЗДІЛ 2. Розробка стратегії відбудови туристичної інфраструктури України на основі принципів сталого туризму.....	
2.1. Аналіз потенціалу туристичних регіонів України....	
2.2. Розробка заходів з відновлення туристичної інфраструктури....	
2.3. Пропозиції щодо впровадження сталого туризму в Україні.....	
РОЗДІЛ 3. Оцінка ефективності та перспективи впровадження сталого туризму в Україні.....	
3.1. Соціально-економічна ефективність відбудови туристичної інфраструктури.....	
3.2. Екологічна ефективність та мінімізація негативного впливу....	
3.3. Перспективи розвитку сталого туризму в Україні.....	
ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена сучасними умовами трансформації соціально-економічного простору України, спричиненими повномасштабною війною, що призвела до значних втрат у туристичній інфраструктурі, порушення функціонування туристичних дестинацій, зниження внутрішніх і міжнародних туристичних потоків та загальної дестабілізації галузі. У цих умовах постає необхідність не лише відновлення зруйнованих об'єктів туристичної інфраструктури, але й формування нової моделі її розвитку, що відповідатиме принципам сталості, безпеки та довгострокової ефективності.

Особливого значення набуває концепція сталого туризму, яка передбачає збалансований розвиток економічної, соціальної та екологічної складових туристичної діяльності. Саме цей підхід дозволяє розглядати туризм не лише як сферу економіки, а як інструмент відновлення територій, розвитку місцевих громад, збереження природної та культурної спадщини, а також підвищення інвестиційної привабливості регіонів. У післявоєнний період сталий туризм може виступати одним із ключових чинників ревіталізації територій, що зазнали руйнувань, та формування нової якості туристичної інфраструктури.

Водночас, для України актуальним є переосмислення підходів до планування та управління туристичною галуззю з урахуванням європейських стандартів сталого розвитку. Це передбачає інтеграцію інноваційних моделей управління, екологічно орієнтованих рішень та соціально відповідальних практик, що забезпечить підвищення конкурентоспроможності національного туристичного продукту в умовах глобалізації.

Таким чином, дослідження сталого туризму як чинника відбудови туристичної інфраструктури України після війни є своєчасним і науково обґрунтованим, оскільки дозволяє визначити стратегічні напрями відновлення галузі на засадах сталого розвитку та сформувати концептуальні підходи до її довгострокової модернізації.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних засад сталого туризму та розробці практичних рекомендацій щодо його використання як інструменту відбудови туристичної інфраструктури України у післявоєнний період.

Завдання дипломної роботи:

- 1) розкрити теоретичні основи сталого туризму, його сутність та принципи, а також проаналізувати вплив війни на туристичну інфраструктуру України;
- 2) дослідити міжнародний досвід відбудови туристичної інфраструктури в постконфліктних країнах;
- 3) проаналізувати туристичний потенціал регіонів України та розробити заходи з відновлення туристичної інфраструктури на засадах сталого розвитку;
- 4) сформулювати пропозиції щодо впровадження принципів сталого туризму в Україні;
- 5) оцінити соціально-економічну та екологічну ефективність відбудови туристичної інфраструктури та визначити перспективи розвитку сталого туризму в Україні.

Об'єкт дослідження: процес відбудови та розвитку туристичної інфраструктури України у післявоєнний період.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні засади застосування принципів сталого туризму як інструменту відновлення та розвитку туристичної інфраструктури України.

Методи дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема: аналіз і синтез – для узагальнення теоретичних підходів до поняття сталого туризму та оцінки впливу війни на туристичну інфраструктуру; системний підхід – для розгляду туристичної інфраструктури як цілісної системи; порівняльний метод – для вивчення міжнародного досвіду відбудови туристичної сфери в постконфліктних країнах; економіко-аналітичний метод – для оцінки

туристичного потенціалу регіонів України; метод узагальнення – для формування висновків і практичних рекомендацій щодо впровадження сталого туризму в Україні.

Практичне значення отриманих результатів. полягає у можливості використання результатів дослідження для удосконалення регіональних програм розвитку туризму, планування відновлення туристичних об'єктів з урахуванням екологічних, соціальних та економічних принципів сталості, а також для залучення інвестицій у туристичну сферу. Отримані результати можуть бути використані в освітньому процесі при викладанні дисциплін туристичного та готельно-ресторанного спрямування.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів з дев'ятьма підрозділами, висновків, списку використаних джерел (25 найменувань). Загальний обсяг роботи – 34 сторінки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАЛОГО ТУРИЗМУ ТА ВІДБУДОВИ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

1.1. Поняття сталого туризму та його принципи.

У сучасних умовах глобалізації та зростання антропогенного навантаження на природні ресурси особливої актуальності набуває концепція сталого розвитку, складовою якої є сталий туризм. Туристична галузь, будучи однією з найдинамічніших у світі, має значний вплив як на економічний розвиток територій, так і на соціокультурне середовище та екологічний стан. У зв'язку з цим виникає необхідність формування такої моделі розвитку туризму, яка б забезпечувала баланс між економічними вигодами, збереженням довкілля та соціальною відповідальністю.

Поняття сталого туризму ґрунтується на загальній концепції сталого розвитку, сформульованій у доповіді Всесвітньої комісії з довкілля та розвитку у 1987 році. Відповідно до цього підходу, сталий розвиток передбачає задоволення потреб сучасного покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь. У сфері туризму це означає організацію туристичної діяльності таким чином, щоб забезпечити довгострокове збереження природних, культурних та соціально-економічних ресурсів.

За визначенням Всесвітньої туристичної організації, сталий туризм – це такий вид туризму, який враховує його нинішні та майбутні економічні, соціальні та екологічні наслідки, задовольняючи потреби відвідувачів, індустрії, довкілля та приймаючих громад. Таким чином, ключовою особливістю сталого туризму є інтеграція трьох основних складових: економічної ефективності, соціальної справедливості та екологічної безпеки.

Економічний аспект сталого туризму передбачає забезпечення стабільного доходу для підприємств туристичної індустрії, створення робочих місць та сприяння розвитку місцевої економіки. Водночас важливим

є недопущення надмірної залежності регіону від туризму, що може призвести до економічної нестабільності. Соціальний аспект включає повагу до культурної спадщини, традицій і звичаїв місцевого населення, а також забезпечення справедливого розподілу доходів між усіма учасниками туристичного процесу. Екологічний аспект полягає у збереженні природних ресурсів, зменшенні негативного впливу на довкілля та впровадженні екологічно безпечних технологій.

Ключові принципи сталого туризму сформувалися під впливом міжнародних ініціатив і документів, зокрема діяльності Програма ООН з навколишнього середовища. До основних принципів належать:

- раціональне використання природних ресурсів та збереження біорізноманіття;
- мінімізація негативного впливу туристичної діяльності на довкілля;
- збереження культурної автентичності приймаючих громад;
- забезпечення економічної вигоди для місцевого населення;
- участь місцевих громад у плануванні та управлінні туризмом;
- підвищення рівня екологічної свідомості туристів та суб'єктів туристичної діяльності.

Важливу роль у розвитку сталого туризму відіграють міжнародні стандарти та сертифікаційні системи. Зокрема, Глобальна рада зі сталого туризму розробила критерії сталого туризму, які є орієнтиром для туристичних підприємств, готелів і туристичних дестинацій. Ці стандарти охоплюють питання ефективного управління, соціально-економічного впливу, культурної спадщини та охорони довкілля.

Крім того, значного поширення набули екологічні сертифікати та маркування, такі як «Green Key», «EU Ecolabel» та інші, які підтверджують відповідність туристичних об'єктів принципам сталого розвитку. Їх впровадження сприяє підвищенню конкурентоспроможності туристичних

підприємств та формуванню позитивного іміджу DESTINACIЙ на міжнародному ринку.

Отже, сталий туризм є комплексною концепцією, що поєднує економічні, соціальні та екологічні аспекти розвитку туристичної діяльності. Його реалізація передбачає дотримання визначених принципів та стандартів, спрямованих на забезпечення гармонійного співіснування людини, суспільства та природи. У сучасних умовах сталий туризм виступає не лише інструментом економічного зростання, але й важливим чинником збереження природної та культурної спадщини, що є особливо актуальним для країн, які перебувають у процесі відновлення туристичної інфраструктури.

1.2. Вплив війни на туристичну інфраструктуру України.

Війна, що триває на території України з 2014 року та набула повномасштабного характеру у 2022 році, спричинила суттєві трансформації у функціонуванні туристичної галузі, зокрема значно вплинула на стан туристичної інфраструктури. Туристична інфраструктура, яка включає готелі, транспортні мережі, рекреаційні зони, культурні об'єкти та заклади гостинності, зазнала як прямих руйнувань, так і опосередкованих негативних наслідків, пов'язаних із загальною економічною та безпековою ситуацією в країні.

Одним із ключових наслідків війни є фізичне знищення або пошкодження туристичних об'єктів. Унаслідок бойових дій значна кількість готелів, санаторіїв, баз відпочинку, музеїв та історичних пам'яток була зруйнована або частково пошкоджена. Особливо це стосується регіонів, що перебували або перебувають у зоні активних бойових дій. Руйнування інфраструктури призвело до втрати значної частини туристичного потенціалу країни та потребує масштабних інвестицій для відновлення.

Крім безпосередніх руйнувань, війна негативно вплинула на функціонування готельного господарства. Значна частина готелів була змушена припинити діяльність або переорієнтуватися на виконання гуманітарних функцій, зокрема розміщення внутрішньо переміщених осіб, волонтерів та військових. Це призвело до зниження прибутковості підприємств готельно-ресторанного бізнесу та зміни структури попиту на послуги гостинності.

Суттєвих змін зазнали й рекреаційні зони. Курортні території, які раніше були популярними серед туристів, у багатьох випадках втратили свою привабливість через небезпеку, замінування територій, руйнування природних ландшафтів та обмеження доступу. Особливо це стосується прибережних зон та окремих природоохоронних територій. Водночас відносно безпечні регіони, зокрема західна частина України, частково компенсували зниження туристичних потоків за рахунок розвитку внутрішнього туризму.

Важливим аспектом є також порушення транспортної та логістичної інфраструктури, яка є основою функціонування туристичної системи. Руйнування доріг, залізничних вузлів, аеропортів і обмеження авіасполучення значно ускладнили доступ до туристичних DESTINACIЙ. Це, у свою чергу, спричинило скорочення туристичних потоків як з-за кордону, так і всередині країни.

Окрім матеріальних втрат, війна суттєво вплинула на імідж України як туристичної DESTINACIЇ. Погіршення безпекової ситуації призвело до різкого зниження міжнародного туризму та зменшення інвестиційної привабливості галузі. Формування негативного сприйняття країни як небезпечного регіону стало одним із ключових бар'єрів для відновлення туристичної діяльності.

Разом із тим, у воєнних умовах відбуваються процеси адаптації туристичної інфраструктури до нових реалій. Суб'єкти туристичного бізнесу впроваджують інноваційні підходи, зокрема цифровізацію послуг, розвиток

внутрішнього туризму, нові формати подорожей (волонтерський, патріотичний, військовий туризм), а також орієнтацію на безпечні регіони.

Отже, вплив війни на туристичну інфраструктуру України є комплексним і багатовимірним. Він проявляється у фізичному руйнуванні об'єктів, зниженні ефективності функціонування готельного та рекреаційного секторів, порушенні транспортної доступності та погіршенні міжнародного іміджу країни. Водночас сучасні виклики стимулюють трансформацію галузі та формують передумови для її подальшого відновлення на засадах сталого розвитку, що є особливо важливим у контексті післявоєнної відбудови туристичної інфраструктури України.

1.3. Міжнародний досвід відбудови туристичної інфраструктури в постконфліктних країнах.

У сучасній науковій та практичній площині міжнародний досвід відбудови туристичної інфраструктури в постконфліктних країнах відіграє важливу роль у формуванні ефективних стратегій відновлення. Туризм у таких умовах розглядається не лише як сектор економіки, а як інструмент соціальної стабілізації, відновлення культурної ідентичності та формування позитивного міжнародного іміджу держави. Досвід різних країн свідчить, що процес відбудови туристичної інфраструктури є комплексним і передбачає поєднання інвестицій, інституційних реформ, відновлення культурної спадщини та забезпечення безпеки.

Одним із найбільш показових прикладів є країни Балканського регіону, зокрема Боснія і Герцеговина та Хорватія, які зазнали значних руйнувань у 1990-х роках. Після завершення конфлікту ключовим напрямом відновлення стало відтворення культурної спадщини як основи туристичної привабливості. Важливу роль у цьому процесі відіграли міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО, які сприяли реконструкції історичних об'єктів. Відновлення таких символічних пам'яток, як Старий міст у Мостарі,

стало не лише туристичним проєктом, а й елементом примирення суспільства та відновлення національної ідентичності.

Крім того, досвід Балкан демонструє важливість формування нового туристичного іміджу країни. Після війни ці держави активно працювали над подоланням негативних асоціацій, пов'язаних із конфліктом, і просуванням нових туристичних брендів. Туризм у цьому контексті виконував функцію так званого «відродження» (phoenix tourism), сприяючи соціальній реінтеграції та економічному зростанню.

Не менш важливим є досвід Хорватія, яка змогла за відносно короткий період перетворитися на один із провідних туристичних напрямів Європи. Основними чинниками успіху стали масштабні інвестиції у готельну інфраструктуру, розвиток транспортної мережі, активна державна політика підтримки туризму та інтеграція до європейського ринку. Водночас цей досвід демонструє і певні виклики, зокрема проблему надмірного туристичного навантаження, що потребує впровадження принципів сталого розвитку.

Значний інтерес становить також досвід країн поза межами Європи. Зокрема, Руанда після геноциду 1994 року змогла ефективно використати туристичний потенціал як інструмент економічного відновлення. Основним напрямом стало формування меморіального туризму, який поєднує функції збереження історичної пам'яті та залучення туристів. Створення меморіальних комплексів і розвиток національних парків дозволили країні сформувати унікальний туристичний продукт і забезпечити стабільні надходження до бюджету.

Аналогічно, Камбоджа після тривалого періоду конфліктів зробила ставку на відновлення та популяризацію культурної спадщини, зокрема комплексу Ангкор-Ват. Завдяки підтримці міжнародних організацій та інвестиціям у туристичну інфраструктуру країна змогла значно збільшити туристичні потоки, що стало важливим фактором економічного розвитку.

Водночас цей приклад демонструє необхідність балансування між розвитком туризму та збереженням культурних ресурсів.

Узагальнюючи міжнародний досвід, слід зазначити, що ефективна відбудова туристичної інфраструктури в постконфліктних країнах базується на кількох ключових практиках. По-перше, важливим є відновлення об'єктів культурної спадщини як символів національної ідентичності та туристичної привабливості. По-друге, необхідним є забезпечення безпеки та стабільності, що формує довіру туристів і інвесторів. По-третє, значну роль відіграє міжнародна підтримка та залучення інвестицій. По-четверте, важливим є розвиток нових видів туризму, зокрема культурного, меморіального та екологічного.

Також варто підкреслити значення стратегічного підходу до управління туристичною галуззю. Сучасні дослідження наголошують на необхідності формування комплексних моделей відновлення, які враховують взаємозв'язок між економічними, соціальними та екологічними чинниками. Зокрема, розробка стратегій підвищення стійкості туристичних дестинацій дозволяє ефективніше реагувати на кризові ситуації та забезпечувати довгостроковий розвиток галузі.

Отже, міжнародний досвід свідчить, що відбудова туристичної інфраструктури в постконфліктних країнах є складним, але водночас перспективним процесом. Успішні практики демонструють, що за умови ефективного управління, міжнародної підтримки та дотримання принципів сталого розвитку туризм може стати потужним чинником економічного відновлення, соціальної консолідації та формування позитивного іміджу держави на міжнародній арені. Ці підходи є особливо актуальними для України в контексті післявоєнної відбудови туристичної галузі.

РОЗДІЛ 2.

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ ВІДБУДОВИ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО ТУРИЗМУ

2.1. Аналіз потенціалу туристичних регіонів України

Україна має значний туристичний потенціал, обумовлений вигідним географічним положенням, різноманітністю природних ресурсів, багатою історико-культурною спадщиною та етнічною самобутністю регіонів. У контексті післявоєнного відновлення особливого значення набуває оцінка туристичних можливостей регіонів, визначення їх конкурентних переваг і слабких сторін, а також формування перспективних туристичних маршрутів.

Для комплексної оцінки потенціалу доцільно застосовувати SWOT-аналіз, який дозволяє визначити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози розвитку туризму в різних регіонах України (табл 2.1).

Таблиця 2.1

SWOT-аналіз туристичного потенціалу регіонів України

Регіон	Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)	Можливості (O)	Загрози (T)
Західний	Розвинений гірський туризм, природні ресурси (Карпати), культурна спадщина, близькість до ЄС	Перевантаження популярних локацій, сезонність	Розвиток екотуризму, зеленого туризму, SPA-курортів	Надмірне антропогенне навантаження, екологічні проблеми
Центральний	Історико-культурні об'єкти, діловий туризм, транспортна доступність	Недостатня популяризація, слабка інфраструктура в регіонах	Розвиток культурного та подієвого туризму	Конкуренція з іншими столицями Європи
Південний	Морське узбережжя, кліматичні ресурси, рекреаційний потенціал	Сезонність, часткові руйнування інфраструктури	Відновлення курортів, розвиток круїзного туризму	Наслідки війни, екологічні ризики
Східний	Індустріальний	Значні	Розвиток	Безпекові

	туризм, культурна спадщина	руйнування, низька туристична привабливість	меморіального та військового туризму	ризика, тривалий період відновлення
Північний	Екотуризм, природні парки, автентичність	Слабка інфраструктура, низька впізнаваність	Розвиток зеленого туризму, агротуризму	Відтік населення, недостатнє фінансування

Західна Україна є найбільш розвиненим туристичним регіоном, який уже сьогодні виступає центром внутрішнього туризму. Основними напрямками є гірськолижний, оздоровчий, екологічний та культурний туризм.

Сильні сторони:

- унікальні природні ландшафти Карпат;
- наявність курортів (Буковель, Славське, Трускавець);
- багата історико-культурна спадщина.

Перспективи розвитку:

- розширення екотуристичних маршрутів;
- розвиток сталого туризму;
- залучення іноземних туристів після стабілізації безпекової ситуації.

Центральна Україна має значний потенціал для розвитку культурного, освітнього та ділового туризму.

Основні ресурси:

- історичні пам'ятки;
- музеї, культурні центри;
- подієвий туризм (фестивалі, виставки).

Проблеми:

- нерівномірний розвиток інфраструктури;
- недостатня інтеграція туристичних продуктів.

Південь України традиційно орієнтований на рекреаційний і пляжний туризм.

Особливості:

- значний потенціал морського туризму;

- сприятливі кліматичні умови;
- можливість розвитку круїзного туризму.

Сучасні виклики:

- руйнування інфраструктури;
- екологічні проблеми (зокрема наслідки воєнних дій).

Схід України потребує найбільшого обсягу відновлення, однак має потенціал для формування нових туристичних продуктів.

Перспективи:

- розвиток індустріального туризму;
- створення меморіальних маршрутів;
- формування нової туристичної ідентичності регіону.

Північні області характеризуються високим рівнем природної автентичності та екологічного потенціалу.

Напрями розвитку:

- зелений туризм;
- агротуризм;
- екологічні маршрути.

Далі розглянемо перспективні туристичні маршрути України (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Приклади перспективних туристичних маршрутів

Назва маршруту	Регіон	Характеристика
«Карпатське коло»	Західний	Гірський туризм, етнотуризм, активний відпочинок
«Золота підкова України»	Центральний/Західний	Історико-культурний маршрут (замки, палаці)
«Шлях козацької слави»	Центральний	Історичні місця, пов'язані з козацтвом
«Чорноморське узбережжя»	Південний	Пляжний та рекреаційний туризм
«Шлях пам'яті»	Східний	Меморіальний туризм, пов'язаний із подіями війни
«Поліські стежки»	Північний	Екотуризм, природні заповідники

Таблиця 2.2 відображає перспективні туристичні маршрути України з урахуванням регіональних особливостей та специфіки туристичного

продукту. Кожен маршрут формується на основі природних, історико-культурних та рекреаційних ресурсів відповідного регіону.

1. **«Карпатське коло» (Західний регіон)** – включає маршрути гірського туризму та етнотуризму, спрямовані на активний відпочинок у Карпатах. Основні об'єкти: курорти Буковель, Славське, традиційні гуцульські села. Цей маршрут популярний серед туристів, які обирають зимові види спорту, піші походи та екотуризм.

2. **«Золота підкова України» (Центральний/Західний регіон)** – історико-культурний маршрут, що об'єднує замки, палаци, старовинні храми та музеї. Призначений для культурного та освітнього туризму, сприяє промоції національної спадщини.

3. **«Шлях козацької слави» (Центральний регіон)** – орієнтований на історичний туризм та відвідування місць, пов'язаних із козацькою добою. Цей маршрут сприяє підвищенню патріотичного виховання та інтеграції туристичного продукту в освітні програми.

4. **«Чорноморське узбережжя» (Південний регіон)** – пляжний та рекреаційний маршрут, що охоплює курортні території Одеси, Миколаївщини та Херсонщини. Основні туристичні активності включають пляжний відпочинок, круїзний туризм та водні види спорту.

5. **«Шлях пам'яті» (Східний регіон)** – меморіальний та історичний туризм, спрямований на відвідування місць бойових дій та пам'яток сучасної історії. Маршрут дозволяє формувати історичну свідомість та залучати внутрішніх туристів до пізнання регіону.

6. **«Поліські стежки» (Північний регіон)** – маршрут екологічного та зеленого туризму, який включає природні заповідники та національні парки. Орієнтований на тих туристів, які віддають перевагу відпочинку на природі та агротуризму.

Таким чином, таблиця 2.2 демонструє комплексний підхід до формування туристичних продуктів у різних регіонах України, що сприяє розвитку внутрішнього та міжнародного туризму.

Перед тим як розглядати конкретні перспективні маршрути та об'єкти, важливо усвідомити, що туристичний потенціал регіону формується як комплексна система взаємопов'язаних компонентів. Кожен регіон України має власні природні, культурні та економічні ресурси, які визначають його привабливість для туристів. Проте для ефективного розвитку туризму недостатньо наявності окремих ресурсів: необхідно забезпечити їх комплексне використання, створення інфраструктури, підтримку держави та інвестицій, що дозволяє перетворювати потенціал на реальні туристичні продукти.

Нижче наведений рис.2.1. демонструє логічну послідовність формування туристичного потенціалу регіону, починаючи від природних та культурних ресурсів і завершуючи конкурентоспроможністю туристичних пропозицій на внутрішньому та міжнародному ринках. Вона ілюструє, як взаємодія різних елементів забезпечує стійкий та системний розвиток туристичної галузі.

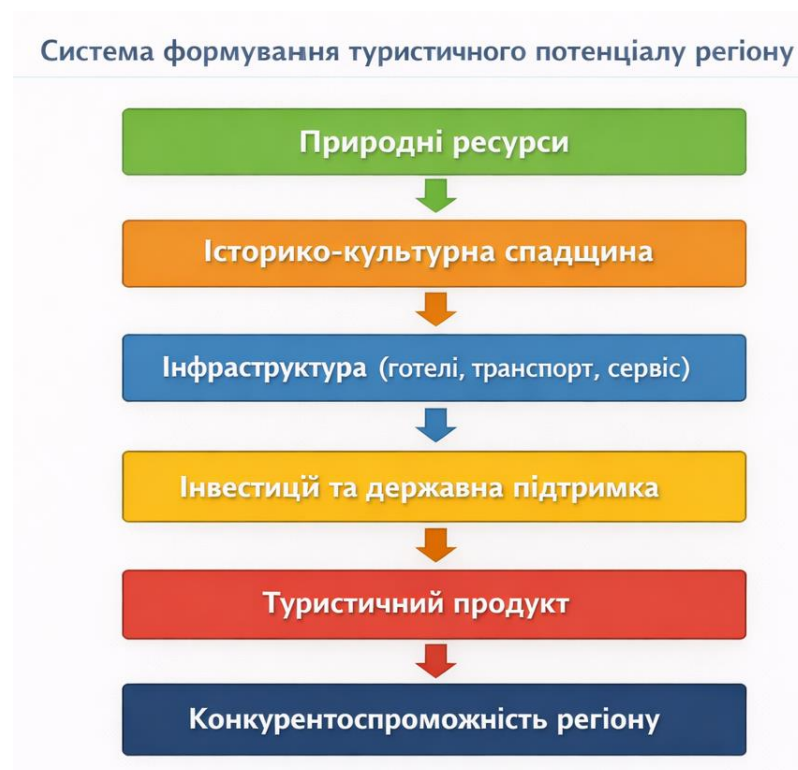

Рис.2.1. Система формування туристичного потенціалу регіону

Таким чином, туристичний потенціал України є значним, але нерівномірно розподіленим між регіонами. Західний регіон виступає лідером

у розвитку туризму, тоді як східні та південні території потребують масштабного відновлення. SWOT-аналіз дозволяє виявити ключові напрями розвитку, а формування перспективних туристичних маршрутів – підвищити конкурентоспроможність регіонів.

У контексті післявоєнної відбудови важливим є впровадження принципів сталого туризму, розвиток інфраструктури, диверсифікація туристичних продуктів та активне залучення інвестицій, що сприятиме формуванню ефективної та стійкої туристичної системи України

2.2. Розробка заходів з відновлення туристичної інфраструктури.

Відновлення туристичної інфраструктури після війни є критично важливим етапом для відновлення туристичної привабливості регіонів України. Цей процес потребує комплексного підходу, що враховує стан об'єктів інфраструктури, екологічні обмеження та соціальні потреби місцевого населення. Основними елементами відбудови є:

1. Готельний фонд та розміщення туристів – відновлення пошкоджених або зруйнованих готелів, пансіонатів, кемпінгів із сучасними стандартами комфорту та безпеки, а також впровадження енергоефективних та екологічних технологій.

2. Музеї та культурні об'єкти – реставрація пам'яток архітектури та музеїв з акцентом на інтерактивні та освітні програми, що сприяють культурному розвитку та патріотичному вихованню туристів.

3. Рекреаційні зони та природні території – відновлення зелених зон, набережних, парків та заповідників із забезпеченням сталого туризму та мінімального впливу на навколишнє середовище.

Для структуризації процесу відновлення пропонується таблиця 2.3, яка відображає пріоритетні напрями та заходи відбудови.

Таблиця 2.3.

План заходів з відновлення туристичної інфраструктури

Категорія об'єктів	Основні заходи	Екологічні фактори	Соціальні фактори	Пріоритетність
Готелі та розміщення	Ремонт/реконструкція, модернізація номерного фонду, впровадження енергоефективних технологій	Використання енергоощадних матеріалів, мінімізація відходів	Створення робочих місць, підвищення комфорту для туристів	Висока
Музеї та культурні об'єкти	Реставрація пам'яток, цифровізація експозицій, розвиток інтерактивних зон	Використання безпечних для навколишнього середовища матеріалів	Освітні програми, збереження національної спадщини	Середня
Рекреаційні зони	Відновлення парків, пляжів, набережних; створення еко-стежок	Збереження природних ресурсів, контроль антропогенного навантаження	Доступність для місцевого населення та туристів	Висока

Для більш наочного уявлення про етапи та взаємозв'язки заходів можна використати рис.2.2. «Система відновлення туристичної інфраструктури». Схема демонструє логічну послідовність дій від оцінки стану об'єктів до їх інтеграції в туристичний продукт.

Рис.2.2. Система відновлення туристичної інфраструктури.

Рисунок підкреслює, що відновлення туристичної інфраструктури має системний характер і включає три ключові компоненти:

- **Екологічний аспект** – забезпечує мінімальний вплив на навколишнє середовище та сприяє сталому розвитку регіону.
- **Соціальний аспект** – забезпечує залучення місцевого населення, створення робочих місць та покращення якості життя.
- **Інфраструктурний аспект** – забезпечує якість послуг для туристів, відновлення та модернізацію об'єктів.

Реалізація комплексного плану відновлення дозволяє не лише відновити туристичну привабливість регіонів, а й сприяти економічній стабілізації, екологічній безпеці та соціальній інтеграції громад.

Отже, відновлення туристичної інфраструктури є ключовим етапом післявоєнної відбудови України, що сприяє відновленню економіки, створенню нових робочих місць та підвищенню туристичної привабливості регіонів. Ефективний процес відбудови потребує комплексного підходу, який враховує взаємодію готельного фонду, музеїв та культурних об'єктів, рекреаційних зон та природних ресурсів, а також екологічні та соціальні аспекти. SWOT-аналіз регіонів та планування конкретних заходів дозволяють визначити пріоритетні напрямки відновлення, забезпечити раціональне використання ресурсів та адаптувати туристичну інфраструктуру до сучасних стандартів і потреб туристів.

Впровадження екологічних та соціальних факторів у процес відбудови сприяє сталому розвитку туризму, збереженню природної та культурної спадщини, а також інтеграції місцевих громад у туристичний процес. Системний підхід до реалізації заходів, що включає оцінку стану об'єктів, проектування, фінансування, безпосереднє відновлення та моніторинг результатів, забезпечує ефективність та довготривалу стійкість туристичної інфраструктури. Розроблені заходи та їх поетапна реалізація дозволяють не лише відновити існуючу туристичну інфраструктуру, а й створити нові види туристичного продукту, що відповідають сучасним потребам внутрішніх і міжнародних туристів.

2.3. Пропозиції щодо впровадження сталого туризму в Україн

Сталий туризм є важливим інструментом не лише для відновлення туристичної інфраструктури після війни, а й для забезпечення довготривалого розвитку туристичної галузі України з урахуванням екологічних, соціальних та економічних аспектів. Впровадження сталих практик дозволяє підвищити конкурентоспроможність регіонів, зменшити негативний вплив на навколишнє середовище та сприяти соціально-економічному розвитку місцевих громад.

1. Програма підтримки екотуризму.

Основним напрямом розвитку сталого туризму є впровадження національної програми підтримки екотуризму, що передбачає:

- створення спеціальних туристичних маршрутів у національних парках, природних заповідниках та біосферних резерватах;
- впровадження системи сертифікації еко-готелів та еко-стежок, які відповідають міжнародним стандартам сталого туризму;
- розвиток інфраструктури для активного відпочинку на природі з мінімальним впливом на екосистеми (еко-кабінки, велосипедні та піші маршрути, інформаційні таблички);
- залучення місцевих громад до організації екотуристичних послуг, що сприяє економічній самозабезпеченості та підтримці традиційних ремесел.

Впровадження такої програми дозволяє одночасно зберегти природні ресурси, підвищити туристичну привабливість регіонів та залучити міжнародних туристів, які орієнтуються на екологічно відповідальні подорожі.

2. Зелені сертифікати та екологічна сертифікація.

З метою стимулювання сталого розвитку пропонується впровадження системи **зелених сертифікатів** для туристичних об'єктів, що включає:

- сертифікацію готелів, ресторанів та туристичних агентств за критеріями енергоефективності, управління відходами та використання екологічних матеріалів;
- впровадження інноваційних технологій, таких як сонячні панелі, водозберігаючі системи та безвідходні практики у туристичних об'єктах;
- створення державних і приватних стимулів для сертифікованих об'єктів (податкові пільги, гранти на модернізацію, участь у міжнародних виставках).

Система зелених сертифікатів дозволяє формувати культуру відповідального туризму, підвищує екологічну свідомість як туристів, так і власників об'єктів, а також інтегрує Україну в світові практики сталого розвитку.

3. Підтримка локальних ініціатив.

Не менш важливим є стимулювання локальних ініціатив у сфері туризму, що передбачає:

- створення грантових та мікрофінансових програм для малого бізнесу у туристичному секторі;
- розвиток громадських проєктів зі збереження культурної та природної спадщини;
- організацію локальних фестивалів, ярмарків та культурних подій, що підвищують привабливість регіонів для туристів і підтримують місцеві традиції;
- залучення волонтерських та освітніх програм для розвитку екотуристичних та соціально-орієнтованих проєктів.

Такий підхід забезпечує активну участь громад у туристичному процесі та сприяє стійкому економічному розвитку регіонів, одночасно зберігаючи їх культурну і природну унікальність.

4. Інтеграція пропозицій у національну туристичну політику.

Впровадження сталого туризму в Україні вимагає інтеграції розроблених програм у національну політику, що передбачає:

- створення державної стратегії сталого туризму;
- впровадження законодавчих норм щодо екологічної сертифікації та соціальної відповідальності туристичних об'єктів;
- активну співпрацю з міжнародними організаціями та платформами сталого туризму;
- постійний моніторинг та оцінку ефективності реалізованих заходів.

Реалізація комплексних заходів дозволяє забезпечити стійкий розвиток туристичної галузі, підвищити інвестиційну привабливість регіонів та інтегрувати Україну у світову систему відповідального туризму.

Отже, впровадження сталого туризму в Україні є ключовим фактором довготривалого розвитку туристичної галузі, оскільки поєднує екологічні, соціальні та економічні аспекти. Реалізація програм підтримки екотуризму, системи зелених сертифікатів та локальних ініціатив дозволяє зберегти природну і культурну спадщину, залучити місцеві громади, стимулювати розвиток малого бізнесу та підвищити конкурентоспроможність туристичних регіонів. Інтеграція цих заходів у національну політику забезпечує системний підхід до розвитку сталого туризму, формуючи екологічно відповідальний та соціально інтегрований туристичний продукт, привабливий для внутрішніх і міжнародних туристів.

РОЗДІЛ 3.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАЛОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1. Соціально-економічна ефективність відбудови туристичної інфраструктури

Відбудова туристичної інфраструктури після воєнних дій є стратегічним чинником відновлення економічної стабільності та соціальної інтеграції регіонів України. Туризм виступає не лише джерелом надходжень до місцевих бюджетів, а й механізмом формування робочих місць, підвищення доходів населення та розвитку локальних громад. Відновлення інфраструктури включає ремонт та реконструкцію готелів, закладів громадського харчування, транспортної та логістичної мережі, туристичних маршрутів, культурних і природних об'єктів, що забезпечує комплексне покращення туристичного середовища та створює передумови для сталого розвитку територій.

Одним із ключових економічних ефектів відбудови є вплив на зайнятість. У процесі реконструкції туристичних об'єктів активно залучаються працівники різних професій: від робітників будівельних спеціальностей до фахівців у сфері менеджменту, маркетингу та обслуговування туристів. Додатково створюються нові робочі місця у суміжних галузях: транспорті, торгівлі, ремеслах, крафтовому виробництві та індустрії розваг. Це сприяє зниженню безробіття та підтримує соціальну стабільність регіонів.

Відбудова туристичної інфраструктури прямо впливає на доходи населення. Підвищення туристичної привабливості регіону стимулює зростання туристичних потоків, що забезпечує стабільний попит на послуги місцевих підприємців та малого бізнесу. Доходи місцевих громад зростають як через заробітні плати, так і через розвиток підприємницьких ініціатив. Крім того, надходження від туристичної діяльності дозволяють місцевим органам влади фінансувати соціальні проєкти: благоустрій міст і селищ,

освітні та культурні програми, покращення медичного обслуговування та створення інклюзивної соціальної інфраструктури.

Важливим аспектом є розвиток локальних громад. Туристична інфраструктура сприяє формуванню соціальної згуртованості, залученню громадян до управління туристичними ресурсами та створенню спільних ініціатив щодо збереження природних і культурних цінностей. Активна участь населення у відбудові та розвитку туристичної сфери формує відчуття власної причетності до відновлення регіону, сприяє розвитку місцевого самоврядування та посиленню громадської відповідальності.

Соціально-економічна ефективність відбудови також проявляється у довгостроковому розвитку. Вона створює умови для сталого туризму, який підтримує економіку регіонів навіть у періоди нестабільності, підвищує інвестиційну привабливість територій та стимулює впровадження інноваційних технологій у сфері обслуговування та управління туристичними потоками. Важливим аспектом є підвищення професійної компетентності місцевого населення через навчальні програми, стажування та освітні ініціативи у сфері туризму.

Таким чином, відбудова туристичної інфраструктури після війни не обмежується суто економічними показниками. Вона має комплексний соціально-економічний ефект, який включає зростання зайнятості, підвищення доходів населення, розвиток локального бізнесу та громади, формування стабільного соціального середовища та підтримку культурної і природної спадщини. Інвестиції в туристичну сферу стають одночасно інструментом економічного відновлення та фактором соціальної інтеграції, забезпечуючи стійкий розвиток регіонів України в довгостроковій перспективі.

3.2. Екологічна ефективність та мінімізація негативного впливу.

Екологічна ефективність відбудови туристичної інфраструктури є одним із ключових аспектів сталого розвитку регіонів України. В умовах відновлення після війни важливо забезпечити не лише економічне відродження, але й збереження природного середовища та раціональне використання природних ресурсів. Впровадження екологічно орієнтованих стратегій у сфері туризму дозволяє мінімізувати негативний вплив людської діяльності на навколишнє середовище, зберегти біорізноманіття та забезпечити довгострокову стійкість туристичних територій.

Одним із основних напрямів є захист довкілля. Це передбачає створення та впровадження систем моніторингу екологічного стану регіонів, контроль за якістю води, повітря та ґрунтів, зменшення обсягів забруднення від транспортних і будівельних процесів. Відбудова туристичних об'єктів з урахуванням екологічних стандартів включає використання енергоефективних технологій, матеріалів з низьким вуглецевим слідом, систем утилізації відходів і водопідготовки. Застосування таких практик сприяє не лише збереженню природного середовища, але й підвищує привабливість регіону для екологічно свідомих туристів.

Збереження природних ресурсів є ще одним важливим аспектом екологічної ефективності. Раціональне використання водних, земельних, лісових та інших ресурсів дозволяє запобігти деградації територій та підтримати біорізноманіття. Планування туристичних маршрутів та зон відпочинку з урахуванням природних ландшафтів, екосистем та охоронюваних територій забезпечує баланс між розвитком туризму і збереженням природних цінностей. Важливим інструментом у цьому процесі є впровадження екологічного сертифікату для туристичних підприємств, що стимулює дотримання принципів сталого розвитку.

Екологічна ефективність також проявляється у мінімізації негативного впливу на локальні громади та природне середовище. Відбудова туристичної інфраструктури повинна включати планування безпечних зон, зниження шумового та транспортного навантаження, контроль за кількістю

туристичних потоків у природних резерватах та культурно-історичних об'єктах. Створення екологічно відповідальних практик сприяє формуванню екологічної свідомості серед населення, розвитку громадських ініціатив із захисту довкілля та підвищенню рівня екологічної освіти.

Таким чином, екологічна ефективність відбудови туристичної інфраструктури поєднує економічні та соціальні завдання з пріоритетом охорони природи. Вона забезпечує збереження природних ресурсів, контроль за негативним впливом на довкілля, підтримку біорізноманіття та формування сталих моделей туристичної діяльності. Інтеграція екологічних принципів у процес відбудови сприяє не лише відновленню туристичного потенціалу регіонів, а й розвитку стійкої, екологічно збалансованої та соціально відповідальної туристичної індустрії в Україні.

3.3. Перспективи розвитку сталого туризму в Україні.

Сталий туризм є стратегічним напрямом розвитку туристичної індустрії України, особливо в умовах післявоєнного відновлення. Основними перспективами є формування нових туристичних продуктів, інтеграція з міжнародними програмами, розвиток інноваційних форм рекреації та забезпечення екологічної та соціальної стійкості.

Одним із основних напрямів розвитку є створення нових туристичних продуктів, які відповідають принципам сталого туризму та враховують культурні, історичні та природні ресурси регіонів. Серед перспективних напрямів можна виділити:

- Еко-туризм – організація маршрутів у природних резерватах, національних парках, біосферних заповідниках із мінімальним впливом на навколишнє середовище;

- Культурно-пізнавальний туризм – відновлення історичних об’єктів та музеїв, організація фестивалів, інтеграція локальних ремесел у туристичні програми;
- Сільський і агротуризм – розвиток гостьових садиб, фермерських маршрутів, кулінарних майстер-класів, що підтримують локальний бізнес і громади;
- Активний та пригодницький туризм – вело- та піші маршрути, водні тури, спортивні заходи, які стимулюють фізичну активність і залучають туристів різних категорій.

Інтеграція з міжнародними програмами та стандартами сталого туризму дозволяє Україні посилити конкурентоспроможність на світовому ринку та залучити іноземні інвестиції. Участь у програмах ЄС, ЮНЕСКО та інших міжнародних ініціативах сприяє впровадженню сертифікованих екологічних та соціальних практик, покращенню управління туристичними потоками, розвитку інфраструктури та підвищенню професійного рівня місцевих фахівців.

Для наочного уявлення потенціалу нових туристичних продуктів та напрямів інтеграції можна представити дані у вигляді таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Потенціал нових туристичних продуктів та напрями інтеграції сталого туризму в Україні

Напрямок сталого туризму	Основні продукти	Соціально-економічний ефект	Можливість міжнародної інтеграції
Еко-туризм	Національні парки, заповідники, екологічні маршрути	Збереження природи, розвиток локальних громад, зайнятість	Програми UNEP, EU Eco-label
Культурно-пізнавальний	Музеї, історичні маршрути, фестивалі	Розвиток культурного капіталу, підвищення доходів громади	Програми UNESCO, Creative Europe
Сільський та агротуризм	Фермерські садиби, кулінарні майстер-класи	Підтримка малого бізнесу, зростання доходів сільського населення	Програми LEADER, Horizon Europe
Активний та пригодницький	Веломаршрути, водні тури,	Розвиток інфраструктури,	Програми EU Sports & Tourism, Adventure

	спортивні заходи	залучення молоді	Travel Association	Trade
--	------------------	------------------	-----------------------	-------

Перспективи розвитку сталого туризму в Україні тісно пов'язані з комплексним плануванням, залученням локальних громад та забезпеченням відповідності міжнародним стандартам. Важливим фактором є також використання цифрових технологій для популяризації туристичних продуктів, моніторингу потоків та управління екологічними ризиками.

Таким чином, майбутнє сталого туризму в Україні базується на синтезі економічного розвитку, соціальної відповідальності та екологічної безпеки, що створює умови для стабільного та конкурентоспроможного туристичного сектору на міжнародному рівні.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні та практичні аспекти сталого туризму як чинника відбудови туристичної інфраструктури України у післявоєнний період. На основі проведеного аналізу можна зробити такі узагальнені висновки.

У першому розділі розкрито теоретичні основи сталого туризму, визначено його сутність, ключові принципи та роль у сучасному розвитку туристичної галузі. Встановлено, що сталий туризм передбачає збалансований розвиток економічної, соціальної та екологічної складових, що дозволяє забезпечити довгострокову ефективність туристичної діяльності без виснаження природних і культурних ресурсів. Проаналізовано вплив воєнних дій на туристичну інфраструктуру України, який проявився у значних руйнуваннях об'єктів, скороченні туристичних потоків, зниженні інвестиційної активності та порушенні функціонування туристичних DESTINATIONS. Вивчення міжнародного досвіду постконфліктного відновлення туристичної сфери показало, що ефективними є моделі, орієнтовані на сталий розвиток, залучення місцевих громад та підтримку держави.

У другому розділі здійснено аналіз туристичного потенціалу регіонів України, що свідчить про наявність значних природних, культурних та рекреаційних ресурсів, які можуть стати основою для відновлення галузі. Розроблено комплекс заходів щодо відновлення туристичної інфраструктури, що включає модернізацію об'єктів, розвиток транспортної та сервісної інфраструктури, впровадження цифрових технологій та підвищення рівня безпеки. Запропоновано напрями впровадження принципів сталого туризму, які передбачають раціональне використання ресурсів, підтримку місцевих громад та екологічну відповідальність.

У третьому розділі оцінено соціально-економічну та екологічну ефективність відбудови туристичної інфраструктури. Встановлено, що впровадження принципів сталого туризму сприятиме створенню нових

робочих місць, розвитку регіональної економіки, підвищенню інвестиційної привабливості територій та відновленню туристичної активності. Екологічна складова дозволяє мінімізувати негативний вплив туризму на довкілля та забезпечити збереження природного потенціалу України. Визначено перспективи розвитку сталого туризму, які полягають у формуванні конкурентоспроможного туристичного продукту, інтеграції України у міжнародний туристичний простір та розвитку інноваційних моделей управління галуззю.

Отже, результати дослідження підтверджують, що сталий туризм є одним із ключових інструментів відбудови туристичної інфраструктури України у післявоєнний період, оскільки забезпечує комплексний підхід до відновлення галузі з урахуванням економічних, соціальних та екологічних факторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заваріка Г., Зеленко О. СТАЛИЙ ТУРИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ПОСТТРАЖДАЛИХ ТЕРИТОРІЙ. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. С. 78–87. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-78>.
2. Роїк О.Р. НАПРЯМКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ. *Економічний простір*. 2023. № 184. С. 9–22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-9>.
3. Слатвінська Л. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ. *Економічні горизонти*. 2023. № 4(26). С. 291. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.4\(26\).2023.291960](https://doi.org/10.31499/2616-5236.4(26).2023.291960).
4. Уварова Г. СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В КОНТЕКСТІ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ. *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ*. 2023. № X. С. 299.
5. Любченко В. РОЛЬ ТУРИЗМУ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. С. 59–75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-59>.
6. Брич В., Галиш Н. Сталий розвиток туристичної індустрії: екологічний та статистичний вимір. *Економічний аналіз*. 2020. Т. 30, № 4. С. 23–30. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42558>.
7. Омельчак Г. ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ. *Сталий розвиток економіки*. 2023. № 46. С. 14–25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2023-46-14>.
8. Замула І.В., Травін В.В., Кирилюк Д.Р. Післявоєнний розвиток екотуризму в Україні: вітчизняний і міжнародний досвід. *Економіка*,

управління та адміністрування. 2023. № 2(104). С. 10–17. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2023-2\(104\)-10-17](https://doi.org/10.26642/ema-2023-2(104)-10-17).

9. Єрмаченко В., Мельниченко С., Сідак М., Дупляк Т., Лосицка Т. Sustainable tourism in the post-war reconstruction of territorial communities in Ukraine. *Access to Science, Business, Innovation in Digital Economy*. 2024. Т. 5, № 1. С. 34–57. DOI: [https://doi.org/10.46656/access.2024.5.1\(3\)](https://doi.org/10.46656/access.2024.5.1(3)).

10. But T. Identification of problems and post-war recovery of tourism in Ukraine. *Management and Entrepreneurship: Trends of Development*. 2024. № 1(27). С. 32–43. DOI: <https://doi.org/10.26661/2522-1566/2024-1/27-03>.

11. Бурак В.Г., Сорокіна А.М. Вплив сталого туризму на здоров'я мандрівників у країнах Європейського Союзу. «Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»): журнал. 2025. № 1(42) 2025. С. 267–277. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-1\(42\)](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-1(42))

12. Бурак В.Г., Сорокіна А.М. Європейські ініціативи та стандарти сталого туризму. *Успіхи і досягнення у науці* (Серія «Право», Серія «Освіта», Серія «Управління та адміністрування», Серія «Соціальні та поведінкові науки»). № 1(11), 2025. С. 837–848. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-1\(11\)](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-1(11))

13. Мальська М. П., Рутинський М. Й., Білоус С. В., Мандюк М. Л. Економіка туризму: теорія та практика: *підручник*. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 544 с. URL: <https://elib.chdtu.edu.ua/e-books/2919>

14. Мальська М. П., Пандяк І. Г. Готельний бізнес: теорія та практика: *навчальний посібник*. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.

15. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг: *підручник*. Київ: Знання, 2008. 661 с.

16. Писаревський І. М., Погасій С. О., Покоłodна М. М. Організація туризму: *підручник*. Харків: ХНАМГ, 2008. 541 с.

17. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу: *навчальний посібник*. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 224 с.

18. Пересічний О. В. Готельно-ресторанний бізнес: стан та перспективи розвитку. Київ: Знання, 2007. 430 с.
19. Безугла Л. С. Формування та розвиток екотуристичної інфраструктури: *монографія*. Харків: Смугаста типографія, 2020. 320 с.
20. Масляк П.О. Країнознавство: *підручник*. Київ: Знання, 2008. 293с.
21. Торяник В. М., Сардак С. Є., Джинджоян В. В. Туризмологія: *підручник*. Дніпро: ДГУ, 2022. 306 с.
22. Розметова О. Г., Мостенська Т. Л., Влодарчик Т. В. Організація готельного господарства: *підручник*. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2014. 432 с.
23. Бурак В.Г., Волошин О.В., Юріна Ю.М, Сорокіна А.М. Роль культурного туризму у формуванні та просуванні іміджу території й держави. Scientific Bulletin of Kherson State University. Series Economic Sciences. 2024. №52. С. 33-42.
24. Бурак В.Г., Волошин О.В., Юріна Ю.М, Сорокіна А.М., Попова К.І. Стратегічні напрями розвитку місцевого гастрономічного туризму для формування іміджу території. Scientific Bulletin of Kherson State University. Series Economic Sciences. 2024. №51. С. 5-14.
25. Сорокіна А.М. РОЛЬ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПОСТКОНФЛІКТНОГО ТУРИЗМУ. Стратегія відновлення деокупованих територій України: виклики постконфліктного розвитку та шляхи їх подолання: колективна монографія / Кол. авторів. Івано-Франківськ. 2025. С. 348-364.